

ישיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת ויקרא תשע"ז

איסור חמץ - בפסח ובשאר ימות השנה

ליציאת מצרים. שם נראה שטעם האיסור הוא משום שיש איזה חסרון בחמץ. מה החסרון בחמץ? ביארו הראשונים, שהחסרון הוא, שהחמץ רומז למידת הגאווה והרגשת החשיבות העצמית ("חינוך" מצוה ק"ז). כי מהו בעצם חמץ? - בצק שהתנפח, ותופס יותר מקום ממה שמגיע לו. בהתחלה הוא תפס מקום קטן, ופתאום הוא מתנפח ותופס מקום גדול¹. דבר זה רומז למידת הגאווה, ולכן אין תפץ לה' בזבח כזה, כי "תועבת ה' כל גבה לב" (משלי טז, ה).

אולי בגלל זה, בחג השבועות התורה דווקא רצתה ששתי הלחם תאפינה חמץ. כי עם תורה, יש קצת מקום לגאווה. רב יוסף הרי אמר בשבועות, "אי לא האי יומא דקא גרים, כמה יוסף איכא בשוקא" (פסחים סח, ב) כלומר, לולא יום זה שניתנה בו תורה, לא היה כל הבדל ביני וביני כל "יוסף" אחר שמסתובב השוק. הייתי סתם עוד "יוסף" אחד. אבל עכשיו, שניתנה תורה, איני "סתם" יוסף, אלא "רב" יוסף. "שלמדתי תורה ונתרוממתי" (רש"י שם). זו גאווה מוצדקת. לכן, אולי, בשבועות, שתי הלחם באים מחמץ.

למה לא נאסר חמץ בשאר ימות השנה?

אם החמץ רומז לגאווה, למה לא אסרה אותו התורה כל השנה? אולי מפני שאדם מן השורה לא יכול לחיות כל השנה עם הרגשה של "נַחְנוּ מָה". אדם כמו משה רבינו יכול לחיות כל השנה עם הרגשה של "נַחְנוּ מָה" (שמות טז, ז), אין לי שום ממשות. אברהם אבינו יכול לחיות כל השנה עם "אֲזַכִּי עֶפְרַיִם וְנַחְנוּ מָה" (בראשית יח, כז). אבל אנחנו אנשים פשוטים, לא יכולים לעבוד את ה' רק עם הרגשת שפלות, צריכים גם הרגשת גבהות, להרגיש שאנו חשובים².

זו היתה המחלוקת בין דרך החינוך של סלבודקא לדרך החינוך של נובהרדוק. בסלבודקא דיברו על "גדלות האדם", שתלמיד ישיבה הוא חשוב, בעל מעלה גדולה, ממילא הוא צריך להתנהג באופן המתאים למעלה שלו ולגדלות שלו. לעומת זאת דרך המוסר של נובהרדוק היתה להפך, דברו על "קטנות האדם", להראות כמה האדם הוא לא טוב ולא שלם, עלול לחטוא בכל מיני חטאים, שיתבונן בקטנות האדם. ודאי שתי השיטות הן "אלו ואלו דברי אלקים חיים", אבל למעשה קשה לאדם לחיות רק עם ההרגשה של נובהרדוק, ההרגשה של קטנות האדם. צריך קצת הרגשה גדולה האדם, כדי שימנע ממעשים רעים וישאף לעשות מעשים טובים. אם יחשוב תמיד "אני עפר ואפר, הבל וריק", למה שיתאמץ לעשות מצוות? הרי מה שלא יעשה, תמיד הוא ישר "עפר ואפר"!!! לכן צריך קצת להפך. להבין שהמצוות שלנו מתקנות עולמות עליונים, ושאונו פועלים גדולות ונצורות, כמו שהסביר הג"ר חיים מוולוז'ין זצ"ל ב"נפש החיים", כמה לימוד תורה מגיע עד לעולמות העליונים יותר מכל

חלב ודם - למה נאסרו באכילה?

התורה אומרת, "כָּל חֶלֶב וְכָל דָּם לֹא תֹאכְלוּ" (ויקרא ג, יז). ויש לי ספק על איסור זה. הרי שני מינים יש באיסורי מאכלות. ישנם דברים שאסור לאכלם מפני פחיתותם, כגון שקצים ורמשים, שמפני פחיתותם אין הם ראויים לאכילה עבור יהודי, וישנם דברים שאסור לאכלם מפני מעלתם, כגון תרומה וקדשים. תרומה - בגלל קדושתה ומעלתה, אדם רגיל לא ראוי לאכלה. רק כהן רשאי לאכול תרומה. וכן קדשים, יש בהם כאלו שרק כהנים רשאים לאכלם (קדשי קדשים), ויש כאלו שאפילו כהן לא ראוי לאכול (כגון קרבן עולה), מפני שאפילו קדושת כהן לא מספיקה לזה. הרי שיש מאכלות שנאסרו מפני מעלתם, ויש שנאסרו מפני פחיתותם.

מעשה יש לשאול, חלב ודם שהתורה אסרה, האם האיסור הוא מחמת פחיתותם, או מחמת מעלתם? בפשטות נראה, שהאיסור הוא מחמת פחיתותם. [וכן כתב החינוך: "ידוע כי החלב דבק ומוליד ליחות רעות" (חינוך מצוה קמ"ז). וכעין זה כתב בטעם איסור דם: "כי מלבד רוע מזגו שהוא רע המזג, יהיה באכילתו קצת קנין במדת אכזריות" (שם מצוה קמ"ח)]. אבל אם מסתכלים בפסוקים, נראה יותר שהתורה אסרה את החלב והדם מפני שהם החלק של הקב"ה בקרבנות, זה שייך לקב"ה, ולכן התורה אסרה אותם. [אחר שהחלב והדם לגבוה, הם אסורים לכם" (אב"ע ויקרא שם)].

חמץ - רמז לגאווה

כשאנו מדברים על חמץ בפסח, למה החמץ אסור בפסח? בתורה נראה שהטעם הוא, כי אפו את הבצק אשר הוציאו מצרים "עגת מצות פי לא חמץ, פי גרשו ממצרים ולא יָקְלוּ לְהַתְמַהֵמֶה, וְגַם צֹדָה לֹא עָשׂוּ לָהֶם" (שמות יב, לט). לכן, זכר לזה, אסור לנו לאכול חמץ בפסח, רק מצות. עוד טעם יש בהגדה למה אסור לאכול חמץ בפסח, כי המצה היא "לַחֵם עֲנִי" (דברים טז, ג), "לחם שמזכיר את העוני שנתענו במצרים" (רש"י שם), לכן אסרה התורה לאכול חמץ בפסח, כדי לזכור את העוני שנתענו אבותינו במצרים.

מה עם שאר ימות השנה? - בשאר ימות השנה מותר לאכול חמץ. אין שום איסור ושום ענין להמנע מזה. ובכל זאת, יש לאו על חמץ גם בשאר ימות השנה, והוא מופיע בפרשתנו: "כָּל הַמִּנְחָה אֲשֶׁר תִּקְרְבוּ לַה' לֹא תַעֲשֶׂה חֶמֶץ, כִּי כָּל שֶׂאֵר וְכָל דָּבָשׁ לֹא תִקְטְרוּ מִמֶּנּוּ אֲשֶׁה לַה'" (ויקרא ב, יא). אסור להקטיר חמץ על המזבח כל ימות השנה. רק שתי הלחם בשבועות באים חמץ (ע"י רש"י שם, יב), וכן בלחמי קרבן תודה יש חמץ (ע"י שם ז, יג), אבל חוץ מזה - אסור להקריב חמץ במקדש כל ימות השנה. והנה, באיסור חמץ במקדש לא שייך הטעם של זכר

על עבירות גמורות, אלא רק על מעשים שאינם ראויים כל כך, כגון שאוכל יותר ממה שצריך לאכול. זה לא כל כך בסדר, אבל סוף סוף אכילה דרושה לאדם, אז גם אם הגזים קצת, לא יענישו אותו כל כך בחומרה. אבל כבוד, אם לקח לעצמו כבוד שלא צריך לקחת - על זה יהיה עונש גדול מאד. כי כבוד אדם לא צריך בכלל, אז למה בכלל לקחת לך כבוד?... אבל כנראה שלא כולם סוברים כך. הגר"א כמדומני אומר, שקצת כבוד אדם צריך. לא על חשבון כבודו של הזולת, כי גם הוא צלם אלקים כמוך, ואין כבודו נדחה מפני כבודך, אבל קצת כבוד עצמי אדם צריך שיהיה לו, זה לא כולו פסול, זה דרוש לאדם כדי שיהיה עובד ה'. אולי מותר לומר, שזה הטעם למה לא אסרה התורה את החמץ כל ימות השנה. מצד אחד אסרה את החמץ במקדש, כדי שאדם ילמד להיות ענו ושפל, אבל מצד שני התירה אותו בגבולין (חוץ מפסח), כי אדם צריך גם קצת כבוד עצמי בשביל להצליח בעבודת ה'.

יהי רצון שנזכה עוד השנה לעבוד "אֶת הַעֲבֹדָה הַזֹּאת בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה" (שמות יג, ה), ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים במהרה בימינו, אמן.

המצוות, ומתקן שם תיקונים גדולים ונוראים. אדם צריך קצת הרגשת גבהות כדי לעבוד את ה'. לא יכול לחיות רק עם הרגשה של "נחננו מה".

מורי ורבי הג"ר חיים שמואלביץ זצ"ל היה אומר, שהרגשת נכבדות יכולה לפעמים לסייע לאדם להנצל מן החטא. כיצד? ע"י שאומר לעצמו: "לא מתאים לאדם כמוני לעשות דבר שכזה! זה לא לפי כבודי"! במקום שיראת שמים לא מצילה, יכולה לפעמים הרגשת הכבוד העצמי להציל את האדם. "למטה מכבודי לעסוק בעבירה כזו!"³... זו הדרך של "גדלות האדם". אמנם באופן כללי אדם צריך להיות ענו, ולכן אסור להקריב חמץ במקדש, אבל צריך לדעת שיש גבול כמה אנו יכולים לעמוד בזה. משה רבינו אמר "וַיִּנְחַנוּ מֶה" (וכמוכן גם האמין בזה), וזה לא הפריע לו להנהיג את ישראל ארבעים שנה. אברהם אבינו אמר והאמין שהוא "עֶפְרָא וְאַפְרָר", לא אמר רק מן השפה ולחוץ, ובכל זאת זה לא הפריע לו להיות מכניס האורחים הכי גדול, לעבוד בזריזות ביום השלישי למילתו, להכניס אורחים ולדאוג לכל מה שהם צריכים. אבל אדם אחר, אם יאמר "וַיִּנְחַנוּ מֶה", הוא לא יעשה כלום. משה רבינו היה יכול, אברהם אבינו היה יכול, אנחנו לא יכולים. צריך שתהיה לאדם קצת הרגשת גדלות. לא להתגאות, אבל קצת הרגשת גדלות צריכה להיות לאדם כדי שיהיה עובד ה' בשלמות. לכן מותר לנו לאכול חמץ בשאר ימות השנה. אולי מותר להסביר כך.

עוד שמעתי ממו"ר הג"ר חיים שמואלביץ זצ"ל, שעל דברים שאדם עושה, גם אם הם דברים שאין ראוי לעשותם, לא יקבל עונש גדול כל כך. כמוכן, איננו מדברים

השיחה נערכה לפי שטחיות הבנתו של העורך,
וכל טעות או חסרון יש לתלות בעורך בלבד.

1. ואחד מסימני החימוץ הוא, ששהה הבצק "עד שהגיע להשמיע קול בזמן שאדם מכה בידו עליו" (רמב"ם הלכ' חמץ ומצה פ"ה הי"ג). וגם זה מרמז למידת גאווה, כי כך דרכו של בעל גאווה, שאם פוגעין בו אפילו קצת, כבר הוא משמיע קול וצווח ככרוכיא, ואינו שפל וסבלן לשתוק.

2. וכן מצינו בתחילת פרשתנו: "וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה, וַיְדַבֵּר ה' אֵלָיו... לְאמֹר", פירש"י: "לְאמֹר - צא ואמור להם דברי כבושין, בשבילכם הוא נדבר עמם". ולכאורה לשון "דברי כבושין" שנקט רש"י תמוהה, שכן "דברי כבושין" משמעותם "דברי מוסר" הכובשים לבו של אדם ומכניעים אותו לעבודת ה', והרי משה לא נצטוו כאן להשמיע לישראל דברי מוסר, אלא דברי חשיבות המרוממים את הלב, "בשבילכם הוא נדבר עמם", כל מה שהקב"ה מדבר עמי הוא לא בזכותי, אלא בשבילכם ובזכותכם (וכפי שמוכיח רש"י בהמשך דבריו). אלא מוכח מזה, שיש גם "דברי כבושין" שאינם נאמרים בסגנון של "דברי מוסר", אלא דוקא בדרך שבח וחשיבות, וגם באופן זה אפשר לכבוש לבו של אדם ולהכניעו לעבודתו ית'.

3. כתב ב"חובות הלבבות" (שער הבחינה פ"ה): "מדת הבושת... מה גדלה מעלתה ורובה תועלתה ותקנתה. ולולא היא, לא היו מאכסנים אכסנאי, ולא מקיימים דבר, ולא ממלאים משאל, ולא גומלים חסד ומתרחקים מן הרע בשום דבר, עד כי דברים רבים מדברי התורה עושים בעבור הבושת. כי רוב מבני אדם לא היו מכבדים את אבותם לולא הבושת, כל שכן זולתם, ולא היו משיבין פקדון, ולא נמנעין מעבירה. כי כל אשר יעשה מכל אלה הדברים המגונים שזכרנו, אינו עושה אותם אלא לאחר שיפשט כסות הבושת מעליו".